

Małgorzata Bańkowska

Akademia Kaliska

im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

e-mail: m.bankowska@akademia.kalisz.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-5343-3836>

[Hanna Tadeusiewicz jako badacz prasy polskiej XIX i XX wieku

DOI: <https://doi.org/10.18778/0860-7435.31.03>

Abstrakt: Artykuł prezentuje sylwetkę naukową prof. Hanny Tadeusiewicz – historyka prasy, wybitnego znawcy periodyków drukarskich XIX wieku oraz bibliologa-bibliografa związanego z Uniwersytetem Łódzkim.

Prezentacja osiągnięć naukowych H. Tadeusiewicz obejmuje prace prasoznawcze, literaturoznawcze i biograficzne wydane w latach 1966–2020. Materiał zebrany został w oparciu o istniejącą bibliografię przedmiotowo-podmiotową i prezentuje wyniki analizy biograficznej i prasoznawczej.

Na dorobek badawczy H. Tadeusiewicz składa się 180 prac monograficznych i przyczynkarskich, z czego ponad 40 to opracowania z zakresu historii prasy i drukarstwa, w tym dotyczące „Przeglądu Drukarskiego” „Budzika”, „Pracy”, „Czcionki”, „Grafiki” oraz „Poradnika Graficznego”.

Niniejsza publikacja stanowi podsumowanie dokonań naukowych H. Tadeusiewicz w obszarze prasoznawstwa i prezentuje wkład autorki w badania polskiej prasy.

Słowa kluczowe: historia prasy, drukarstwo, prasoznawstwo, biografistyka

Profesor Hanna Tadeusiewicz, absolwentka Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego, z wykształcenia literaturoznawca, z zamiłowania prasoznawca, historyk drukarstwa, bibliograf i pamiętnikarz¹. Autorka blisko 180 prac

¹ H. Tadeusiewicz jest autorką licznych artykułów wspomnieniowych o pracownikach nauki.

monograficznych i przyczynkarskich oraz biograficznych, z czego ponad 40 to opracowania z zakresu historii prasy i drukarstwa².

Hanna Tadeusiewicz swoją pierwszą pracę o tematyce prasoznawczej opublikowała 3 lata po obronie pracy magisterskiej, tj. w 1966 roku. Artykuł zamieszczony w „Rocznikach Bibliotecznych” prezentował wspomniane w dziele bibliograficznym Karola Estreichera (1880, s. 318) warszawskie czasopismo „Chwila Spoczynku” (1827) i nosił poetycki tytuł: *Zapomniane czasopismo warszawskie z epoki przedpowstaniowej* (1966a)³. Od tego momentu aż do 2016 roku⁴, czyli przez 50 lat, badaczka pozostała wierna problematyce prasoznawczej, czyniąc ją głównym, obok drukarstwa i biografistyki bibliologicznej, przedmiotem zainteresowań naukowych⁵.

Pierwsze lata pracy H. Tadeusiewicz w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego i równoległe prowadzonych badań naukowych zaowocowały przygotowaniem w 1970 r. rozprawy doktorskiej o tematyce prasoznawczej, zatytułowanej: *Czasopisma warszawskie z lat 1825–1900 jako obraz życia literackiego stolicy przed powstaniem listopadowym*. Dysertacja przygotowana pod kierunkiem prof. Anieli Kowalskiej stała się sumą predylekcji prasoznawczych i zamiłowań literackich. Rozległa analiza (471 stron maszynopisu) ukazała rzetelność i wnikliwość badawczą młodego naukowca.

W kolejnych latach H. Tadeusiewicz skierowała swoje zainteresowania prasoznawcze na fachowe XIX-wieczne periodyki drukarskie, prowadząc gruntowne badania ich formy, znaczenia i zawartości treściowej. W latach 1970–1983 w dorobku publikacyjnym przyszłej pani profesor znalazło się blisko 20 prac na temat drukarskiej prasy fachowej wieku XIX i początków wieku XX. Analityczne studia prasoznawcze objęły m.in. „Przegląd Drukarski” (1898–1899) Józefa Styfiego oraz „Przegląd Drukarski” Seweryna Baylego (1901), „Budzik”

² Dane na podstawie: Andrzyśiak & Walczak-Niewiadomska, 2011, s. 17–44 [bibliografia podmiotowa za lata 1966–2010]; Antczak & Gruszka, 2020, s. 17–29 [bibliografia podmiotowo-przedmiotowa za lata 2010–2020].

³ W 1967 roku H. Tadeusiewicz ponownie zaprezentowała „Chwilę Spoczynku” w opracowaniu *Proromantyczne czasopismo warszawskich podchorążych* (1967a).

⁴ W 2016 roku H. Tadeusiewicz opublikowała ostatnią w swoim dotychczasowym dorobku publikację pozostającą w kręgu prasy i sztuki drukarskiej pt. *Drukarnstwo w Łodzi w latach 1859–1918: poligrafia i jej ludzie*.

⁵ Na początku drogi naukowej (lata 60. XX w.) oraz w okresie późniejszym H. Tadeusiewicz nie zapominała o „pierwszej miłości” naukowej do epoki oświecenia, zwłaszcza zaś do J.U. Niemcewicza, kontynuując temat podjęty w pracy magisterskiej, a noszącej tytuł: *Problematyka aktualna w twórczości Juliana Ursyna Niemcewicza*. Świadczą o tym zwłaszcza wydane w latach 1966–1967 prace: *Na marginesie Niemcewiczowskich przekładów z literatury angielskiej* (1966b) oraz *Jeszcze o Niemcewiczu, tłumaczu poetów polskich* (1967b). Nadto w 1995 roku prof. Tadeusiewicz opublikowała artykuł na temat prasy oświeceniowej pt. *„Polak Patriota” (1785): charakterystyka czasopisma*.

(1883), „Praca: dwutygodnik poświęcony sprawom drukarskim” (1878–1894), „Przewodnik do Spraw Drukarsko-Litograficznych” (1889–1892), „Czcionka” (1872–1876), „Ognisko” (1895–1900), „Grafika” (1912; 1930–1934, 1930–1939), „Poradnik Graficzny” (1905–1906) oraz „Polski Poradnik Graficzny” (1908). W czasie intensywnych studiów nad warszawską i galicyjską prasą drukarską H. Tadeusiewicz chętnie podejmowała też zagadnienia XIX-wiecznej profesji drukarza, prezentując wyniki badań w „Rocznikach Bibliotecznych” (1982a, s. 77–107) oraz w „Roczniku Biblioteki Narodowej” (1981/1982, s. 279–312).

W 1982 roku książką habilitacyjną *Drukarstwo polskie II połowy XIX wieku w świetle fachowych czasopism drukarzy z lat 1872–1900: problematyka zawodowa i społeczna* (1982b) prof. Tadeusiewicz zamknęła wieloletni intensywny okres badań nad XIX-wiecznymi periodykami drukarskimi. Zgodnie z dobrymi praktykami działań naukowych, wydanie tej najważniejszej w dorobku prof. Tadeusiewicz publikacji i jedynej monografii poprzedzone zostało opublikowanym w 1979 roku przyczynkarskim opracowaniem: *Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku: (stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna)* (1979, s. 25–40). Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego (1983 r.) zainteresowania uczoney niezmiennie oscylowały wokół problematyki prasoznawczej. I tak w tomie pierwszym *Literatury polskiej: przewodnika encyklopedycznego* (Krzyżanowski (red.), 1984) znalazły się artykuły jej autorstwa na temat „Dziennika Powszechnego Krajowego” i „Motyla”. A następnie ukazały się ukazały się dwie ważne dziś poznawczo prace z dziejów zawodu druku. Są to: *1 Maja w świetle prasy drukarzy we Lwowie (1889–1900)* (1986a, s. 71–76) i *Walka strajkowa drukarzy galicyjskich w świetle ich prasy fachowej* (1987a, s. 93–99). Natomiast w latach 1986–1987 ukazała się dwuczęściowa analiza periodyku branżowego – „Pracownik Graficzny” (1928–1939)⁶. Po kilkunastoletniej przerwie, w 2005 roku, badaczka powróciła do zagadnień drukarsko-prasoznawczych ogłaszając drukiem prace: „Poradnik Graficzny” (1905–1906) i „Polski Poradnik Graficzny” (1908): *przyczynek do dziejów czasopiśmiennictwa fachowego drukarzy* (2005, s. 257–266).

W bogatym dorobku prof. Tadeusiewicz obok opracowań piśmiennictwa fachowego drukarzy i poligrafów znajdujemy także liczne analizy XIX-wiecznych czasopism literackich, w tym „Motyla” (1828–1831) (1972, s. 329–342) i „Dekameronu Polskiego” (1830) (1969, s. 13–18) Jana Kazimierza Ordyńca oraz periodyków epoki romantyzmu – przywołanej wcześniej „Chwili Spoczynku” oraz „Dziennika Warszawskiego” (1825–1829) (1967c, s. 5–23). Te i inne opracowania łączące problematykę kulturalno-literacką z prasoznawczą,

⁶ „Pracownik Graficzny” (1928–1939). Cz. 1: *Powstanie czasopisma. Zagadnienia fachowe*. (1986b, s. 111–135) i „Pracownik Graficzny” (1928–1939). Cz. 2: *Problematyka zawodowa i społeczna*. (1987b, s. 151–191).

powstałe w różnych okresach naukowej działalności, świadczą o rozległych zainteresowaniach uczonej. A takie opracowania, jak: *Powieść polska na łamach czasopism warszawskich z lat 1825–1830* (1977, s. 221–233), czy *Recepcja dramatu na łamach czasopism warszawskich z lat 1825–1830* (1992, s. 103–128) oraz „*Biesiada Literacka*” *za czasów redaktorstwa Gracjana Ungra* (1993, s. 67–79) stanowią cenne źródło wiedzy zarówno dla prasoznawców, jak i literaturoznawców.

Odrębne miejsce w dokonaniach naukowych i dydaktycznych prof. Tadeusiewicz zajmują prasoznawcze badania regionalne. Jako członek Łódzkiego Towarzystwa Naukowego (od 1984 r.) oraz Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1988 r.) uczona niejednokrotnie zabierała głos na tematy związane z drukarstwem i prasą regionalną. W 1991 roku ukazała się przeglądowa praca jej autorstwa *Łódzkie firmy drukarskie XIX–XX w. (zarys dziejów)*. Nadto H. Tadeusiewicz w okresie pracy w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego⁷ była promotorem wielu prac magisterskich o tematyce prasoznawczej⁸ oraz recenzentem szeregu opracowań, w tym prac doktorskich z tego zakresu⁹.

Dbalność o wysoki poziom prezentowanych analiz badawczych spowodowała, że H. Tadeusiewicz większość prac opublikowała w formie artykułów monograficznych zamieszczonych w „Rocznikach Bibliotecznych” oraz w „Roczniku Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”. Pisała ponadto w „Kwartalniku Historii Prasy Polskiej” i w łódzkim czasopiśmie „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum”. W jej dorobku za lata 1966–2020 widnieją także publikacje drukowane w ogólnopolskich czasopismach biblioteko- i księgoznawczych, takich jak: „Studia o Książce”, „Przegląd Biblioteczny” i „Bibliotekarz” oraz w periodykach literackich i kulturoznawczych („Prace Polonistyczne”, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, „Ze Skarbcza Kultury”). Jako znawca drukarstwa polskiego prof. Tadeusiewicz współpracowała także (w latach 1976–1988) z czasopiśmie fachowym „Księgarz” oraz „Kwartalnikiem Historii Ruchu Zawodowego”.

Nadto związana od 1967 roku z pracownią *Słownika pracowników książki polskiej* i jego wieloletni redaktor¹⁰, prof. Tadeusiewicz zasłużyła się dla bibliologii i prasoznawstwa jako autorka licznych biogramów wybitnych polskich

⁷ Od 2016 r. Katedra Informatologii i Bibliologii.

⁸ Spośród 186 prac magisterskich napisanych pod kierunkiem prof. Tadeusiewicz, 18 ma charakter prasoznawczy, z czego połowa (9) dotyczy prasy regionalnej. Szczegółowy wykaz tych prac zawiera zestawienie: Andrzyśiak & Walczak-Niewiadomska, 2011.

⁹ H. Tadeusiewicz recenzowała m.in. prace doktorskie na tematy związane z prasą okresu międzywojennego, autorstwa pracowników Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej UŁ.

¹⁰ Funkcję redaktora *Słownika pracowników książki polskiej* Hanna Tadeusiewicz objęła w 1992 roku i pełniła ją do 2010 roku.

postaci związanych z prasą i drukarstwem, w tym „właściciele drukarni i litografii” (Rzadkowolska & Walczak-Niewiadomska, 2010, s. 23). Ponad 213 biografów jej pióra znalazło się w tym monumentalnym opracowaniu. Badaczka brała także udział w opracowaniu *Słownika biograficznego Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej*, powstałym w Kaliskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, i redagowała jego pierwszy tom wydany w 1998 roku. I wreszcie, jak pisze Jadwiga Konieczna, wieloletni pracownik Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej UŁ, pod opieką naukową prof. Tadeusiewicz „powstało kilkadziesiąt prac poświęconych wybitnym bibliotekarzom, ilustratorom książek, właścicielom drukarni i księgarni, a także dziejom wybranych placówek” (Konieczna, 2010, s. 18).

Z kart rozpraw naukowych autorstwa prof. Tadeusiewicz wylania się obraz dociekliwego badacza o wysoce sprecyzowanych zainteresowaniach naukowych, historyka prasy i drukarstwa konsekwentnie dobierającego spójne tematy i chronologicznie wątki badawcze, naukowca wiernego najlepszym tradycjom humanistycznej i prasoznawczej metodologii. Zwarta narracja faktograficzna, zwięzły, prosty i oszczędny styl to elementy, które w połączeniu z niezachwianą dyscypliną wywodu naukowego oraz umiejętnością wnikliwej analizy materiału faktograficznego świadczą o znakomitym warsztacie badawczym tej uczennicy prof. Anieli Kowalskiej – wybitnego prasoznawcy, bibliografa, biografisty i bibliologa w jednej osobie. Uczoney, która wpisuje się w poczet cenionych historyków drukarstwa i prasy polskiej.

Bibliografia podmiotowa

- Tadeusiewicz, Hanna (1966a). Zapomniane czasopismo warszawskie z epoki przedpowstaniowej. *Roczniki Biblioteczne*, **34**, 345–361.
- Tadeusiewicz, Hanna (1966b). Na marginesie Niemcewiczowskich przekładów z literatury angielskiej. *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, **2**, 1–6.
- Tadeusiewicz, Hanna (1967a). Proromantyczne czasopismo warszawskich podchorążych. *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, **3**(21), 1–8.
- Tadeusiewicz, Hanna (1967b). Jeszcze o Niemcewiczu, tłumaczu poetów polskich. *Prace Polonistyczne*, **23**, 159–167.
- Tadeusiewicz, Hanna (1967c). Przedlistopadowe czasopismo romantyków warszawskich („Dziennik Warszawski” 1825–1829). *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, **6**(2), 5–23.
- Tadeusiewicz, Hanna (1969). Uwagi o „Dekameronie Polskim” J.K. Ordyńca. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, **8**(1), 13–18.
- Tadeusiewicz, Hanna (1972). „Motyl” (1828–1831) – warszawskie czasopismo literacko-rozrywkowe. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, **11**(3), 329–342.
- Tadeusiewicz, Hanna (1977). Powieść polska na łamach czasopism warszawskich z lat 1825–1830. *Prace Polonistyczne*, **33**, 221–233.

- Tadeusiewicz, Hanna (1979). Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku: (stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna). *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, **2**(18), 25–40.
- Tadeusiewicz, Hanna (1981/1982). Problematyka zawodowa i społeczna na łamach galicyjskich czasopism drukarzy z lat 1872–1901. *Rocznik Biblioteki Narodowej*, **17–18**, 279–312.
- Tadeusiewicz, Hanna (1982a). Organizacje zawodowe drukarzy lwowskich w świetle ich prasy fachowej z lat 1872–1900. *Roczniki Biblioteczne*, **26**(1/2), 77–107.
- Tadeusiewicz, Hanna (1982b). *Drukarnstwo polskie drugiej połowy XIX wieku w świetle fachowych czasopism drukarzy z lat 1872–1900: problematyka zawodowa i społeczna*. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Tadeusiewicz, Hanna (1986a). 1 Maja w świetle prasy drukarzy we Lwowie (1889–1900). *Kwartalnik Historii Ruchu Zawodowego*, **25**(2), 71–76.
- Tadeusiewicz, Hanna (1986b). „Pracownik Graficzny” (1928–1939). Cz. 1: Powstanie czasopisma. Zagadnienia fachowe. *Roczniki Biblioteczne*, **30**(1/2), 111–135.
- Tadeusiewicz, Hanna (1987a). Walka strajkowa drukarzy galicyjskich w świetle ich prasy fachowej. *Z Pola Walki*, **30**, 93–99.
- Tadeusiewicz, Hanna (1987b). „Pracownik Graficzny” (1928–1939). Cz. 2: Problematyka zawodowa i społeczna. *Roczniki Biblioteczne*, **31**(2), 151–191.
- Tadeusiewicz, Hanna (1991). Łódzkie firmy drukarskie XIX–XX w. (zarys dziejów). *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **2**, 55–74.
- Tadeusiewicz, Hanna (1992). Recepcja dramatu na łamach czasopism warszawskich z lat 1825–1830. *Prace Polonistyczne*, **47** (1991/1992), 103–128.
- Tadeusiewicz, Hanna (1993). „Biesiada Literacka” za czasów redaktorstwa Gracjana Ungra. *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi*, **t. spec.**, s. 67–79.
- Tadeusiewicz, Hanna (1995). „Polak Patriota” (1785): charakterystyka czasopisma. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, **6**, 33–64.
- Tadeusiewicz, Hanna (red.) (1998). *Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej*. T. 1. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
- Tadeusiewicz, Hanna (2005). „Poradnik Graficzny” (1905–1906) i „Polski Poradnik Graficzny” (1908): przyczynek do dziejów czasopiśmiennictwa fachowego drukarzy. *Roczniki Biblioteczne*, **49**, 257–266.
- Tadeusiewicz, Hanna (2016). Drukarnstwo w Łodzi w latach 1859–1918: poligrafia i jej ludzie. *Kronika Miasta Łodzi*, **3**, 129–137.

Bibliografia przedmiotowa

- Andrysiak, Ewa (2011). Profesor Hannie Tadeusiewicz w 45-lecie pracy naukowej. W: Andrysiak, E. (red.), *Ludzie książki: szkice bibliologiczno-biograficzne* (s. 7–11). Łódź: Wydawnictwo Naukowe Ibidem.
- Andrysiak, Ewa & Walczak-Niewiadomska, Agata (2011). Bibliografia prac Profesor Hanny Tadeusiewicz. W: Andrysiak, E. (red.), *Ludzie książki szkice bibliologiczno-biograficzne* (s. 17–44). Łódź: Wydawnictwo Naukowe Ibidem.
- Antczak, Mariola & Gruszka, Zbigniew (2020). Hanna Tadeusiewicz – Uczona i Nauczycielka. W: Antczak, M., Gruszka, Z. (red.), *Interdyscyplinarium nauk o mediach i kulturze* (s. 17–29). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Estreicher, Karol (1880). *Bibliografia polska XIX stulecia*. T. 5 (W–Z). Kraków: Akademia Umiejętności. Dostępne również w wersji elektronicznej: https://www.estreicher.uj.edu.pl/skany/?dir=dane_xix_index|5
- Koniczna, Jadwiga (2010). Profesor Hanna Tadeusiewicz jako wychowawca kilku pokoleń bibliotekarzy i kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa UŁ. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum*, **16**, 13–19.
- Kristanova, Evelina (2010). Dorobek prasoznawczy Profesor Hanny Tadeusiewicz. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum*, **16**, 27–34.
- Krzyżanowski, Julian (red.) (1984). *Literatura polska: przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Rzadkowska, Magdalena & Walczak-Niewiadomska, Agata (2010). Profesor Hanna Tadeusiewicz jako redaktor „Słownika pracowników książki polskiej”. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum*, **16**, 21–26.

Hanna Tadeusiewicz as a researcher of the Polish press of the 19th and 20th centuries

ABSTRACT: The article presents prof. Hanna Tadeusiewicz’s scientific profile – a press historian, an eminent expert on the 19th-century printing periodicals, and a bibliologist-bibliographer associated with the University of Lodz.

The presentation of H. Tadeusiewicz’s scientific achievements comprises works on press studies, literature studies, and biographical studies published between the years 1966–2020. The material was collected based on the existing subject-object bibliography and presents the results of biographical and press analyses. H. Tadeusiewicz’s academic achievements include 180 monographs and contributory works, of which over 40 deal with the history of press and printing (also concerning “Przegląd Drukarski”, “Budzik”, “Praca”, “Czcionka”, “Grafika”, and “Poradnik Graficzny”).

This publication summarises the scientific achievements of H. Tadeusiewicz in the field of press studies and presents the author’s contribution to the Polish press studies.

KEYWORDS: press history, printing, press studies, biographical writing